CENTER FOR CONFLICT PREVENTION AND EARLY WARNING
occasional papers
powered by CPCEW Bucharest
www.cpc-ew.ro/occasional_papers/

Vol. 5 nr. 01 | 2012

CRIZA DIN PERIFERIILE MARILOR ORAŞE FRANCEZE, OCTOMBRIE-NOIEMBRIE 2005. EŞECUL MODELULUI DE INTEGRARE

CRISTINA-IOANA MATEI ASC, I, SNSPA

Subiectul ales a reprezentat o provocare în sine pentru că nu se poate vorbi de o singură criză, ci, aşa cum au făcut-o şi specialiştii din diferite domenii (sociologi, antropologi, filozofi, oamenii politici) care au analizat aceste evenimente, ar fi mai curând vorba despre un cumul/o suprapunere de crize, cu o importantă componentă identitară. De fapt ceea ce părea a fi o "seară normală" pentru de o "zonă urbană populară", aşa cum sunt numite cartierele problematice din jurul marilor oraşe, s-a transformat pe parcursul a douăzeci de zile într-o criză deosebită care a scos în evidenţă incapacitatea forţelor de ordine, a clasei politice, a guvernului francez de a gestiona problema cartierelor sensibile, a imigraţiei legale şi ilegale, ceea ce a condus la instalarea stării de urgenţă pentru trei luni. Unii specialişti au vorbit despre "criza modelului de integrare" sau eşecul acestuia.

Utilizând modelul de analiză propus, putem afirma că este vorba de o criză care reflectă starea societăţii franceze, dar care poate fi extrapolată şi la alte state occidentale care s-au confruntat în ultimii ani cu probleme serioase datorită fluxului mare de migranţi, fie că acesta este o consecinţă sau nu a colonialismului.

Pasul 0: Verificarea definiţiei şi stabilirea elementelor crizei.

Criza este o schimbare bruscă de situaţie percepută de decident (guvernul francez) care îndeplineşte trei condiţii: ameninţarea valorilor fundamentale, urgenţa, incertitudinea.

Revenind la criza aleasă, există *o schimbare bruscă de situaţie*:
stare de normalitate – violenţe stradale extreme, termenul cel mai des folosit pentru a carateriza aceste evenimente este în limba franceză « émeute », care prezintă în sememele sale ideea de mişcare dar şi componenta emoţională. Se poate constata cu uşurinţă că a fost vorba despre:

- *ameninţarea valorilor fundamentale*: **materiale** (maşini – considerate simbol al mobilităţii personale la care aceşti tineri din periferiile franceze lipsiţi de mijloace economice nu pot decât visa, şcoli – văzute drept simbol al reuşite sociale la care ei nu au acces[1], lăcaşuri de cult incendiate, săli de sport distruse), **simbolice** (libertate, demnitate, egalitate de şanse, siguranţă, nediscriminare)
- *urgenţa*: manifestările de tipul celor declanşate la Clichy-sous-Bois prezintă o temporalitate specifică în trei acte[2]: protestul violent ca

[1] Dominique Moïsi : *Géopolitique de l'émotion*, Ed. Flammarion, Paris, 2010, nouvelle édition, 2011, p. 135.
[2] Peralva, Angelina [Professeur au département de sociologie de l'Université de Toulouse II, chercheur au

urmare a morţii violente a unuia dintre membrii comunităţi/deplasarea violenţelor de la centru spre perifierie prin apariţia "celebrilor" spărgători (aşa cum s-a întâmplat şi în cadrul manifestărilor stradale violente de opunere la Contractul de primă angajare), violenţa lor este strict una expresivă şi nu instrumentală/organizarea unor manifestaţii de pace. În sine, urgenţa este extinderea manifestărilor la nivel naţional, creşterea numărului de bunuri distruse, de eventuale victime.

- *incertitudinea:* care a fost cauza exactă a declanşării acestor acte de violenţă[3], faptul că nici măcar pompierii nu au înţeles de ce au devenit ţinta acestor tineri, când şi cum se vor sfârşi ele, cu ce costuri pentru autorităţile publice, care va fi imaginea decindenţilor după.

Pasul 1: Contextualizare

Conceptul de periferie[4] apare în Franţa în anul 1931, odată cu crearea primului cartier, *la Muette*, la Drancy. Patruzeci de ani mai târziu apar primele măsuri pentru integrarea imigranţilor, primele confruntări între locuitorii acestor cartiere şi poliţie, crearea diferitelor structuri administrative (zone urbane populare, zone de educaţie prioritară, zonă urbană recent construită, zone urbane sensibile), etc. Pentru a înţelege mai bine factorii care au condus la această criză, este necesară definirea unor termeni: identitate, cultură, "modelul de integrare francez".

Identitatea este o structură polimorfă, dinamică, alcătuită din aspecte psihologice şi sociale, care definesc fie identitatea personală (calităţi, defecte), fie socială (statutul pe care individul îl are în comun cu alţi membri ai grupului: naţionalitate, apartenenţa, rang social, poziţie, rasă, religie). Erik Erikson[5] afirmă că este nevoie de o încredere primordială într-o recunoaştere reciprocă şi de o anticipare a ceea ce orice persoană ar putea deveni mai ales că identitatea este suma renunţărilor selective şi ale acceptărilor reciproce ale tuturor identificărilor care au loc în copilărie. Edgar Morin[6] consideră că orice persoană se defineşte în primul rând în raport cu strămoşii şi părinţii, drept "fiu al

CERS-CIRUS, Université de Toulouse II et au CADIS-EHESS Paris]: „Les émeutes urbaines en France", in Vera Telles (dir.) *Sociologia da condicao operaria*, *Tempo Social*, *Revista de Sociologia da USP*, vol. 18, No. 1, juhno 2006.

[3] Din informaţiile prezentate de diferite canale de ştiri din Franţa, circumstanţele care au condus la moartea celor doi tineri nu coincid : martori susţin că acei tineri erau urmăriţi de poliţişti ca urmare a unei plângeri pentru furt de materiale de pe un şantier, în timp ce Nicolas Sarkozy contrazice acest lucru, http://www.ina.fr/economie-et-societe/environnement-et-urbanisme/video/2954740001003/factuel-clichy-nuit-d-emeutes.fr.html

[4] http://www.banlieue-de-la-republique.fr/#!/chronologie_des_banlieues

[5] Erikson, Erik : *Identity youth and crisis. W.W.Norton and Company, Inc., 1968, Adolescence et crise. Quête de l'identité, Traduit de l'américain par Joseph Nass et Claude Louis-Combet*, *op. cit.*, p.167.

[6] Morin, Édgar : *La méthode. 5. L'humanité de l'humanité. L'identité humaine*, Éd. du Seuil, Paris, 2001, rééd. Collection «Points Essais», N° 508, Paris, 2003, p. 94-95.

lui…", apoi în raport cu alte structuri adminsitrative sau culturale : satul, oraşul, naţiunea, religia, etc.

Apartenenţa şi specificiatatea sunt alte aspectele fundamentale despre care s-a vorbit mult de la declanşarea evenimentelor din octombrie-noiembrie 2005. Apartenenţa sau aderarea la o colectivitate, la o ţară poate îmbrăca mai multe forme: *conformarea* – evaluare (in)conştientă a gradului de similitudine existentă între o persoană şi mediul din care face parte (comportement, opinii, atitudini, motivaţii) ; *anonimatul* – sau dorinţa de a atinge gradul maxim de dezindividualizare, de a fi unul în mulţime ; *asimilarea* – respingerea valorilor culturale originare pentru a le adopta pe cele franceze ; *integrarea* – sau acceptarea ambelor coduri culturale ; *marginalizarea* – lipsa de repere familiare în ambele coduri culturale. Aceste situaţii au fost definite şi de Tzvetan Todorov în *L'homme dépaysé*[7].

Membrii ai endogrupului (comunitatea locală - periferia), dar şi ai exogrupului (statul francez), aceşti tineri trăiesc în permanenţă o scindare între "noi/ei". Sunt francezi prin faptul că s-au născut şi au crescut în Franţa[8], dar în acelaşi timp, ei manifestă o identitate culturală diferită. Această din urmă este o nevoie psihologică fundamentală, care se observă în discursul public, reprezentată de ceea este familiar, în raport cu care o persoană se defineşte, şi căreia aparţine prin experienţele trecute[9].

Zonele urbane populare au funcţionat şi încă mai funcţionează ca nişte enclave, populaţia prezentă aici este în mare parte de origine străină (cel puţin părinţii sau membrii mai în vârstă ai familiei, ajungând în Franţa mai întâi bărbaţii, apoi femeile şi copiii prin programul de "regrupare familială").

Într-un contextul crizei alese, tinerii conştientizează diferenţa lor prin contactul cu autohtonii şi refuzul permanent al acestora de a-i vedea drept conaţionali, egali în drepturi. Minorităţile şi identităţile minoritare[10] sunt produse în mare parte de privirea celuilalt, a majoritarilor. Afirmarea şi păstrarea culturii de origine (limbă, religie, practici culturale cotidiene) au devenit prioritare pentru ei. Dacă pentru părinţii lor, instalarea în Franţa a avut consecinţe mai mult sau mai puţin plăcute (schimbări fizice, biologice), noi relaţii sociale, cel mai adesea de subordonare,

[7] Todorov, Tzvetan: *L'homme dépaysé*, Éd. du Seuil, Paris, 1996. Este vorba despre următoarele concepte : *inculturaţie* : dobândirea unui cod cultural, *aculturaţie* : dobândirea unui alt cod cultural impus sau voluntar, *deculturaţie* : pierderea parţială sau totală a codului cultural iniţial şi *transculturaţie*: capacitatea de a dobândi şi a folosi un alt cod cultural fără ca cel anterior să fie alterat.

[8] În lucrarea sa, Patrick Weil : *Qu'est-ce qu'un Français?, Histoire de la nationalité française depuis la Révolution*, Éd. Grasset, 2002 et 2004 pour la présente édition revue et augmentée, rééd. Gallimard, Folio Histoire, N° 134, Paris, 2005, prezintă mijloacele prin care se poate obţine naţionalitatea franceză, printre care *jus solis* şi *jus sanguinis*, cele care sunt adaptate situaţiei noastre.

[9] A se vedea art. lui Grunig, Blanche Noëlle : «Langues, identités et mémoires des formes» in *Les cahiers de la francophonie*, N° 2/ septembre 1994, p. 16.

[10] Taboada-Leonetti, Isabelle : «Stratégies identitaires et minorités: le point de vue du sociologue» dans *Stratégies identitaires*, *art. cit.*, p. 60.

generaţia a II-a, a III-a percepe societatea franceză drept una concurenţială în raport cu familia şi cultura din care provin.

Violenţa crescândă, această "înflăcărarea" a periferiiilor, este explicată prin dimensiunea sa socioeconomică (nivelul mare al ratei şomajului în aceste cartiere, gradul de sărăcie al populaţiei care locuieşte aici, lipsa spaţiilor de locuit), socioculturală (nivelul slab de pregătire al tinerilor, diferenţele culturale: limbă, religie, şi să nu uităm eterna problemă a purtării vălului de către femeile musulmane etc.). La acestea, s-ar adăuga, permanenta hărţuire a acestor tineri de către serviciile de poliţie (controale ale documentelor de identitate, razii, percheziţii, cel mai adesea efectuate în funcţie de trăsăturile fizice[11]). Prin atitudinea vexatorie, poliţia devine în mod simbolic mai mult decât organul abilitat cu menţinerea ordinii publice şi asigurarea siguranţei cetăţenilor/locuitorilor, ea capată o dominantă rasistă importantă.

Iniţial, violenţa acestor tineri imigranţi, majoritatea fără studii, fără loc de muncă, victime ale eşecului şcolar, ale rasismului şi marginalizării, era una strict predatoarea şi acumulativă, furtul, tocmai pentru a marca inegalitatea de sanşe şi lipsurile cu care se confruntă[12]. Evenimentele din octombrie-noiembrie 2005 au devenit pentru ei o provocare a forţelor de ordine şi implicit a guvernului căruia îi revine responsabilitea de a găsi soluţii situaţiei dificile cu care se confruntă imigranţii. Experienţa i-a învăţat pe aceşti tineri că mişcarea lor se desfăşoară pe două planuri: în stradă şi la televizor/în presă, şi că, prin contagiune, ceea ce a fost un incident nefericit s-a transformat într-o adevărată criză, cu focare de desfăşurare în majoritatea periferiilor marilor oraşe din Franţa.

Violenţele care au cuprins întreagă Franţă au suprins prin mobilizare (realizată mai ales prin intermediul reţelelor de socializare şi al telefoniei mobile) şi prin amploarea, dar ele nu sunt un fenomen unic şi nici specific hexagonului. Acestea au loc aproape în toate marile oraşe europene deoarece violenţa tinerilor imigranţi a fost şi rămâne consecinţa şi cauza interacţiunilor nefaste dintre ei şi serviciile de ordine/poliţie.

Am putea menţiona raportul Lordului Scarman cu privire la evenimentele din 1981, din Brixon. De cele mai multe ori, intervenţiile poliţiei în aceste cazuri sunt foarte sensibile pe plan simbolic şi contraproductive în realitate.

[11] Nuvela lui Tahar Ben Jelloun : *Le suspect*, este edificatoare în acest sens. "Sunt de talie mijlocie, brunet, foarte brunet, cu barbă şi părul creţ. Oriunde merg, mă fac mic. Sunt arab, un Arab sărac şi nu sunt la mine acasă. [...] sunt în mod constant controlat la intrarea şi la ieşirea din metrou. Mereu este un deget care mă arată în mulţime. S-ar spune că sunt aşteptat oriunde merg. M-am obişnuit atât de mult încât mă prezint singur în faţa poliţiştilor pentru a fi controlat. Le spun: "iată-mă". Unii râd, alţii îmi fac semn să dispar. Am devenit omul standard pentru toate controalele." Ben Jelloun, Tahar : « *Le suspect* », in *Amours sorcières*, Seuil, Paris, 2003, p. 165, (traducrea noastră).

[12] Peralva, Angelina: „Les émeutes urbaines en France", *art. cit.*

Pentru a reveni pe teritoriul național francez, incendierea automobilelor ca simbol al revoltei din periferiile marilor orașe devenise o cutumă: celebrele "rodeos" cu mașini furate și ulterior incendiate din Lyon, incidentele de la fiecare sfârșit de an[13] din Strasbourg și nu numai. Ceea ce unii specialiști numesc „les émeutes de la mort" au în schimb o componentă vindicativă foarte pronunțată, ele sunt declanșante de moartea unuia/unora dintre tinerii cartierului respectiv, care își pierd viața pentru a scăpa de controlul forțelor de ordine. Prima de acest gen a avut loc în 1990, la Vaulx-en-Velin, lângă Lyon, ca urmare a decesului unui tânăr de origine portugheză, mort ca urmarea a unui accident de motocicletă (urmărit fiind de poliție)[14].

Același cercetător, Angelina Peralva, susține, pe baza unor studii ale Institutului de Înalte Studii de Securitate Internă (IHESI) că cel puțin peste douăzeci de astfel de evenimente (la originea cărora se află un incident soldat cu decesul uneia/a mai multor persoane și în care poliția a fost direct sau indirect implicată) au avut loc între 1990-1995, dar niciunul nu a avut intensitatea manifestărilor declanșate în octombrie 2005.

În cazul de față se poate vorbi despre o suprapunere a crizelor: una socioeconomică și culturală a Franței (nu trebuie să fie uitat nici votul negativ la referendumul organizat pentru votarea Tratatului Constituției europene), dublată de o criză identitară și de intergrare a polulației nord-africane și maghrebine, o criză politică (tensiunile dintre primul ministru, Dominique de Villepin și ministrul de interne, Nicolas Sarkozy, ambii la vremea aceea aspiranți la fotoliul de președinte, fără a neglija "mutismul" opoziției, al sindicatelor și al asociațiilor)

Pasul 2: Agenda crizei

Pentru a recrea agenda crizei, am folosit diferite suporturi media, presa scrisă și programele de știri ale diferitelor canale de televiziune[15]. Criza din toamna anului 2005 a scos în evidență incapacitatea forțelor decizionale de a gestiona o populație care așteaptă foarte mult de la statul francez (este vechea dilemă a asistenței) și care oferă foarte puțin.

La 27 octombrie 2005, o plângere pentru furtul unei mașini/sau a unor materiale de pe un șantier de construcții a determinat poliția să facă cercetări la Clichy-sous-Bois. Intervenția s-a sfârșit tragic: trei adolescenți dintr-un grup mai mare care jucaseră o partidă de fotbal pe un teren din vecinătate, au fugit de forțele de ordine pentru a evita un control de

[13] Conform afirmațiilor primarului din Strasbourg, la fiecare sfârșit de an, cel puțin 7-8 mașini sunt incendiate.
[14] Peralva, Angelina : „Les émeutes urbaines en France", art. cit., incidentul a avut loc în seara de 6 octombrie, fiind urmat de violențe locale, în același cartier în ziua următoare și care au cuprins și alte zone.
[15] www.ina.fr

identitate şi au încercat să se ascundă într-un punct de transformare al curentului electric. Doi tineri, Bouna Traoré (15 ani) şi Zyed Benna (17 ani), au murit electrocuaţi, un al treilea, Muhittin Altun (17 ani) a reuşit să supravieţuiască, în ciuda rănilor grave. Acest incident a condus la incendierea mai multor vehicole în aceeaşi seară, ca formă de protest; au existat şi confruntări între locuitorii acelui cartier, pompieri – acuzaţi pentru că au întârziat foarte mult îa a interveni şi poliţie.

A doua zi, 28 octombie, violenţele cresc în intensitate, cuprind şi alte zone urbane populare, la Clichy-sous-Bois sunt trase focuri de armă asupra forţelor de ordine, CRS. Părinţii celor două victime au fost invitaţi de către ministrul de interne la Beauvau dar ei au refuzat întâlnirea, în schimb avocatul lor a cerut deschiderea unei anchete judiciare pentru a se stabili adevărul şi a se lua măsuri împotriva poliţiştilor care nu au intervenit pentru a evita tragedia, "neacordare de ajutor unei persoane aflate în pericol".

Tensiunile dintre tinerii din Clichy-sous-Bois şi din cartierele apropiate şi forţele de ordine continuă, se amplifică iar incidentul care a determinat escaladarea rapidă a crizei şi transformarea ei dintr-una locală în violenţe urbane la nivel naţional a fost aruncarea grenadelor lacrimogene în interiorul moscheei Bilal Ibn Rabah din Clichy-sous-Bois, în timpul rugăciunilor, mai ales că totul are loc în perioada Ramadam-ului. Prima reacţie a ministrului de interne referitoare la evenimentul cu gaze lacrimogene este de a nega implicarea poliţiei, aşa cum s-a întâmplat şi cu incidentul declanşator al crizei, dar ulterior, recunoaşte că grenadele recuperate de la faţa locului sunt cele din dotarea forţelor de ordine.

După patru seri de violenţe, Nicolas Sarkozy invocă ideea de "toleranţă zero", faţă de aceşti tineri, fapt ce a fost interpretat de către adversarii săi politici drept o incitare la intoleranţă. În cadrul întâlnirii de la Bobigny cu reprezentanţii pompierilor, poliţiştilor, ministrul de interne le cere să acţioneze ferm împotriva acelor persoane care s-au comportat ca nişte golani dar invitându-i să nu cadă în capacana generalizării[16]. Au loc primele condamnări.

Din declaraţiile ministrului de interne şi conform bilanţului publicat (număr de vehicole incendiate/reţineri/poliţişti răniţi/morţi), numărul de vehicole incendiate şi de arestări a crescut exponenţial, "ziua neagră" fiind cea de *7 noiembrie*. Guvernul, ca urmarea a întrunirii consiliul de miniştri, a decretat starea de urgenţă. În cadrul intervenţiei din *8 noiembrie* în faţa Parlamentului primul ministru, Dominique de Villepin, prezintă măsurile luate pentru a stopa violenţele urbane, efectivul forţelor de ordine

[16] http://www.ina.fr/economie-et-societe/environnement-et-urbanisme/video/2954139001001/clichy-sous-bois-les-force-de-l-ordre-toujours-en-alerte-et-3-jeunes-condamnes.fr.html

implicate în reinstalarea liniştii şi a siguranţei cetăţenilor, (este vorba despre peste 8000 cadre militare active şi 1500 de ofiţeri în rezervă, cărora le-a mulţumit cu această de ocazie) şi a cerut instanţelor de judecată să găsească răspunsuri adaptate situaţiei. Primul ministru a subliniat şi rolul serviciilor de informaţii în supravegherea reţelelor de socializare pentru a anticipa acţiunile "acestor grupuri bine structurate, a acestui tip de criminalitate organizată". Alte elemente asupra cărora Dominique de Villepin a insistat au fost: prevenirea violenţei şi a imigraţei clandestine, ca sursă de exploatare şi de mizerie, reconducerea la frontieră a celor ce se află în mod ilegal pe teritoriul francez. Primul ministru explică neînţelegerea incidentului cu grenadele lacrimogene susţinând că statul francez respectă cultul musulman şi toate celelalte culte. Laicitatea, cetăţenia – soclul al modelului de integrare, egalitatea şi lupta împotriva discriminărilor au fost de asemenea invocate[17].

La data de 9 noiembrie, ministrul de interne solicită deschiderea unei anchete împotriva unor poliţişti pentru violenţe nejustificate asupra unui tânăr.

Pe 14 noimebrie, de la Palatul Elysée, Preşedintele Jacques Chirac, s-a adresat tuturor francezilor. În mesajul său, preşedintele insistă asupra gravităţii evenimentelor fiind vorba de drame umane, de pierderi materiale care nu fac decât să ateste o stare de rău a societăţii franceze. În acelaşi timp a subliniat că apartenţa la o comunitate implică respectarea regulilor acesteia şi a valorilor pe care este fondată Republica franceză : dreptate, fraternitate, generozitate ; că este nevoie de eforturi deosebite pentru a se evita discriminările şi pentru a acorda şanse egale tinerilor din aceste cartiere sensibile la o pregătire corespunzătoare care să le permită integrarea pe piaţa muncii[18].

La data de 15 noiembrie tot în faţa Parlamentului, Dominique de Villepin recunoaşte că situaţia este dificilă, că nu se poate accepta că în fiecare seară peste 200 de maşini să fie incendiate. În intervenţia sa, Nicolas Sarkozy afirmă că 75-80% dintre persoanele reţiunte erau delicvenţi[19], şi că starea de urgenţă va fi menţinută, acolo unde este cazul, pentru încă trei luni.

Epicentrul crizei a fost Clichy-sous-Bois, în primele şase zile şi începând cu data de 2 *noiembrie* criza s-a extins în Ile-de-France, şi în toată Franţa: incendierea de vehicole continuă dar sunt atacate şi autoboze, golite de pasageri şi ulterior incendiate, la fel se întâmplă şi cu diferite instituţii publice: săli de sport, şcoli, magazine. Ulterior întreg teritoriul francez a fost cuprins de "flăcările

17 http://www.ina.fr/economie-et-societe/vie-sociale/video/2962526001/declaration-du-gouvernement-sur-les-violences-urbaines.fr.html

18 http://tempsreel.nouvelobs.com/societe/20061026.OBS7064/le-discours-de-chirac-le-14-novembre-2005.html

19 http://www.ina.fr/video/2967374001003/villepin-a-aulnay-et-a-l-assemblee.fr.html

furiei", criza încheindu-se *la data de 17 noiembrie*, dar cu menţinerea stării de urgenţă.

Sentimentul profund de injustiţie asociat morţii celor doi tineri, considerată inacceptabilă, strâns legat de acţiunea poliţiei în cartierele sensibile, considerată nejustificată şi sfidătoare, sunt elemente definitorii ale acestei crize.

Primele reacţii după moartea celor doi tineri au fost de negare din partea ministrului de interne a oricărei responsabilităţi a poliţiei, pentru că cei doi nu erau urmăriţi de poliţişti în momentul în care s-au refugiat în punctul de transformare al curentului electric; ca urmare a diferitelor presiuni, primul ministru declară public că se vor face demersurile necesare pentru stabilirea circumstanţelor dramei (de altfel a fost deschisă o procedură judiciară împotriva a celor doi poliţişti de la faţa locului).

Bilanţul crizei: pe parsursul celor 21 de zile de violenţe stradale, au fost incendiate 9193 vehicole, au fost reţinute 2921 de persoane, 56 de poliţişti răniţi şi două victime (cei doi tineri morţi electrocutaţi). Costurile provocate de aceste incidente au fost estimate la peste 200 de milioane de euro.

Pasul 3 – Ocazii de luare a deciziei

Prima decizie luată ca urmare a dramei din 27 octombrie este de a trimite pompierii şi poliţiştii, inclusiv CRS, pentru a aplana situaţia din Clichy-sous-Bois. Sosirea acestora nu face decât să agraveze lucrurile.

Ulterior, grenada cu gaze lacrimogene aruncată de către CRS în interiorul unei clădiri care funcţiona drept moschee reprezintă evenimentul care a deteriorat situaţia. Primarul din Montfermeil, Xavier Lemoin afirmă: "Moscheea era plină de gaze lacrimogene, se poate contesta felul în care acestea au ajuns acolo, dar […] toată lumea plângea. Am văzut oameni maturi, cu o violenţă verbală... Furia nu mai venea de la aceiaşi membrii ai populaţiei, tinerii, şi atunci am simţit că se întâmplă ceva"[20].

După data de *1 noiembrie*, criza nu mai este una locală ci naţională, fapt ce a determinat, la data de *4 noiembrie*, membrii opoziţiei să ceară demisia lui Nicolas Sarkozy, pentru incapacitate în gestionarea crizei. Guvernul a decis reunirea consiliului de miniştri şi în consecinţă decretarera stării de urgenţă, iar prefectul Parisului a interzis prin hotărâre prefectorală cetăţenilor de a se deplasa între orele 22. 00 - 08.00.

Mai mult, ministrul de interne a cerut prefecţilor ca străinii ce se află în situaţie legală sau ilegală în Franţa şi care au făcut obiectul unei condamnări să fie imediat expluzaţi, decizie îndelung comentată de opoziţie. De fapt dintre participanţii la aceste manifestări doar 6% sunt străini, restul tinerilor participanţi aveau între 12-

[20] Emeutes, 5 ans après, bondy blog

18 ani, toţi fiind născuţi în Franţa, şi cetăţeni francezi *(jus solis)*.

La data de *14 noiembrie*, a avut loc un alt consiliu de miniştri în urma căruia a fost prelungită starea de urgenţă pentru trei luni. Din declaraţia preşedintelui Jacques Chirac rezultă că această măsură este una de : " protecţie şi de precauţie necesară pentru a da forţelor de ordine toate mijloacele de care au nevoie pentru restabilirea calmului. Bineînţeles este vorba de o măsură strict provizorie care nu va se va aplica decât acolo unde este strict necesară şi cu acordul deplin al aleşilor."[21]

Pasul 4: Analize tematice

a. Pregătire, prevenire, evaluarea crizei

Aşa cum reiese din contextualizare, această criză nu este una singulară, modul de manifestare fiind unul obişnuit (incendierea de vehicole). De aceea se poate vorbi de o *pregătire instituţională* în gestionarea crizei: intervenţia promptă a pompierilor, a poliţiştilor, a CRS. Cu o zi înainte de drama de la Clichy, în vizită la Argenteuil, vizită ce nu fusese anunţată autorităţilor locale, dar în timpul căreia a fost însoţit de media, Nicolas Sarkozy are acelaşi discursul extrem de negativ, de dur, calificând tinerii din aceste cartiere drept "cangrena socială şi golănime" de care locuitorii s-au săturat.

Prevenirea are nevoie de alte tipuri de mijloace, de fapt, au fost create în timpul celor două mandate ale lui Jacques Chirac diferite organisme, asociaţii care să contribuie la o mai bună integrare a imigranţilor. Dezbaterea este mult mai complexă, unii oameni politici sau reprezentanţi ai diferitelor instituţii ale statului susţin că dificultatea integrării în societatea franceză a imigranţilor nord-africani, maghrebini provine din convingerile lor culturale şi religioase, (inclusiv poligamia), afirmaţii ce sunt susţinute prin comparaţia cu imigranţii de alte naţionalităţi (est-europeni, asiatici) a căror integrare în societatea franceză este mult mai bună.

Evaluarea crizei: dacă ne raportăm la afirmaţiile lui Nicolas Sarkozy, discursul acestuia a fost perceput drept o provocare "curăţarea cu Karcher-ul a acestor cartiere de "golănimea care le distruge"". Exprimarea a atras nemulţumirea colegilor de guvernare, şi a scriitorului Azouz Begag, "produs" al periferiei lyoneze, ministru delegat pentru promovarea egalităţii de şanse. Amploarea violenţelor este strict legată de "ieşirile mediatice" ale minsitrului de interne. Reacţia tinerilor lor nu a întârziat să apară: „dăm foc ca să ne

[21] http://tempsreel.nouvelobs.com/societe/20061026.OBS7064/le-discours-de-chirac-le-14-novembre-2005.html.

răzbunăm pentru discursul lui Sarko", "nu ne oprim până ce Sarko nu demisionează".

b. Leadership

Decidentul fiind guvernul francez, Dominique de Villepin în calitatea sa de prim-ministru este reprezentantul aparatului birocratic, iar Nicolas Sarkozy este tehnocratul, cel care conduce ministerul de interne căruia îi revine competenţa de a interveni în orice situaţie pentru apărarea, restabilirea siguranţei şi ordinii publice.

c. Unităţi de luare a deciziei

Se poate vorbi despre o adevărată cooperare a instituţiilor în luarea deciziilor la nivel administrativ şi ierarhic: autorităţile locale reprezentate de *primarii* din Clichy-sous-Bois şi Montfermeil, *liderii comunităţii musulmane* care încearcă să aplaneze conflictul, *pompierii* din Paris, prin purtătorul lor de cuvânt Laurent Vibert[22], forţele de ordine, prefecţii, ministrul de interne, primul ministru (acesta din urmă îl felicită pe Nicolas Sarkozy în plenul de la Parlament din 8 noiembrie, uitând pentru câteva momente rivalitatea dintre ei), preşedenţia. Se poate considera că au fost respectate procedurile standard de intervenţie.

d. Percepţia şi definirea problemei

Această "psihodramă colectivă"[23] a implicat în mod simultan dinamica instituţiilor, condiţiile de spaţiului şi dezbaterilor publice şi viaţa politică din Franţa. Imigranţii şi periferiile marilor oraşe cristalizează de mai mult timp neliniştile populaţiei franceze cu privire la rata din ce în ce mai mare a şomajului, a nesiguranţei, etc. Trebuie menţionat şi contextul realegerii lui Jacques Chirac, care câştigă al doilea mandat împotriva reprezentantului extremei dreapta, Jean-Marie Le Pen.

Criza nu poate fi separată de un context politic marcat de neînţelegerile din cadrul majorităţii parlamentare, de confictul dintre preşedinte şi ministrul de interne, viitorul candidat (şi preşedinte al Franţei). Discursul său foarte agresiv cu privire la tinerii imigranţi destinat atragerii voturilor simpatizanţilor de extremă-dreapta, acea curăţire cu ajutorul Karcher-ului deplasează interesul populaţiei de la tragedia celor doi tineri, de la problemele sociale cu care se confruntă Franţa la personalitatea polemică a ministrului de interne.

Criza această este şi una de reprezentare deoarece această categorie de populaţie este foarte puţin reprezentată sau nu are acces la sferă politică[24] şi poate fi analizată pe trei nivele:

[22] http://www.ina.fr/economie-et-societe/vie-sociale/video/2954751001002/emeutes-a-clichy-sous-bois-direct-laurent-vibert-porte-parole-des-sapeurs-pompiers.fr.html

[23] Peralva, Angelina : „Les émeutes urbaines en France", *art. cit.*

[24] Dominique Moïsi : *Géopolitique de l'émotion*, *op. cit.*,

- Ruptură/scindare socială între o parte a populației integrată în dinamica economică și o alta care trebuie să se limiteze la job-uri prost plătite, pe durată determinată etc.
- O problemă la nivel național a unui stat democratic în care străinul este o figură care polarizează discursul oamenilor politici.
- O problemă socială și care separă discursul partidelor de stânga/extema-stângă și dreapta/extrema-dreaptă.

e. Conflicte de valori

Dominique Moïsi este de părere că lipsa de egalitate de șanse, de siguranță, amenințarea valorilor fundamentale (culturale, religioase), caracterizează *cultura humilinței* strâns legată de islam și a cărei trăsătură fundamentală este *neputința*. Discursul intolerant al unor oameni politici agravează această stare de fapt.

f. Conflictul și cooperarea politico-birocratică

În afară de conflictul din interiorul partidului UMP, de conflictul dintre ministrul de interne și primul ministru și președinte, există și conflictul dintre partidul aflat la guvernare și opoziție care a dus la culpabilizarea ministrului de interne și la solicitarea de către membrii opoziției a demisiei acestuia.

g. Criza de comunicare și credibilitatea

Criza în sine este însoțită și comunicarea despre criză, de discursul agresiv al lui Nicolas Sarkozy. O parte din populație simpatizează cu tinerii rebeli, cu care se identifică pentru că situația lor este dificilă, dar o parte a populației este "sătulă" de comportamentul acestor tineri care pretind atât de multe de la statul francez dar care nu fac suficient de multe eforturi pentru a se integra în societatea franceză. În discursurile sale, Nicolas Sarkozy revendică o schimbare fermă în politica imigrației care să nu mai fie una de tolerare sau de acceptare, ci una aleasă, controlată, a forței de muncă dar fără drepturi civile.

Criza a surprins prin lipsa de replică a membrilor opoziției, a sindicatelor, prin apariția foarte târzie a președintelelui Jacques Chirac. Dintre persoanele publice care au luat poziție împotriva acțiunilor ministrului de interne au fost sportivi, Lilian Thuram, cântăreți, Axiom, și chiar ministrul de externe, Philippe Douste-Blasy, care se opunea expulzării delicvenților aflați în situație regularizată pe teritoriul francez.

h. Transnaționalizare/internaționalizare

Criza internă din Franța, îndelung mediatizată în exterior, a scos în evidență

incapacitatea statelor europene de a controla imigraţia care este un fenomen generalizat.

i. Efecte în timp şi lecţii învăţate

Dând crezare afirmaţiei lui Victor Hugo : « L'émeute raffermit les gouvernements qu'elle ne renverse pas »[25] putem afirma că principalul efect imediat după încheirea crizei, a fost creşterea cotei de popularitate a ministrului de interne, Nicolas Sarkozy, cu cel puţin 11%, (discursul său agresiv dar securizant a avut efecte pozitive), a primului ministru Dominique de Villepin cu 7% iar preşedintelui Jacques Chirac cu 6%. Discursul acestuia din urmă de la 14 noiembrie a stabilit un record de audienţă, peste 20 de milioane de telespectatori urmărind intervenţia sa de la Palatul Elysée.

Dintre lecţiile învăţate şi măsurile imediate pot fi menţionate: contestatul contract de primă angajare a tinerilor conform cărui angajatorul îi poate disponibiliza fără niciun fel de motivaţie (care a condus la alte manifestări stradale violente), crearea unui serviciu civil voluntar. Printre noile legi votate şi strâns legate de această problematică au fost: legea despre rolul pozitiv al colonizării, legea pentru egalitatea şanselor. Au fost de asemenea create noi organisme: Agenţia naţională pentru coeziune socială şi egalitatea şanselor, planul Speranţa pentru periferie[26].

[25] Violenţele urbane fortifică guvernele pe care nu le răstoarnă.
[26] http://www.banlieue-de-la-republique.fr/#!/chronologie_des_banlieues

În timpul mandatului de preşedinte al Franţei, Nicolas Sarkozy a dispus crearea unui nou minister, care a avut o durată de viaţă limitată (18 mai 2007 – 13 noiembrie 2010, doi miniştri, Brice Hortefeux şi Eric Besson) şi care a fost subiectul altor dispute politice, Ministerul Imigraţiei, Intergării şi Identităţii naţionale, fapt ce poate fi interpretat drept o continuare a politicii agresive a fostului minsitru de interne.

Criza de la perifierile marilor oraşe din Franţa a devenit subiectul mai multor filme documentare şi artistice, care încearcă să redea modul de viaţă din aceste cartiere, subiect de dezbatere şi al unei lucrări intitulate *Banlieue de la République* sub coordonarea politologului Gilles Kepel, apărută în 2010, ca urmare a unui chestionar şi a unei dezbaterii pe problema intergrării în cartierele sensibile unde au avut loc "violenţele urbane" din 2005. Cartea subliniază modul în care se construiesc relaţiile sociale într-un mediu contestat, într-un teritoriu în care locuiesc clase populare şi medii, franceze şi alohtone, de diferite confesiuni religioase, dar marea majoritate sunt musulmani.

Gilles Kepel, Leyla Arslan şi Sarah Zouheir au încercat să prezinte problemele majore cu care se confruntă locuitorii din Clichy-Montfermeil:

- lipsa locurilor de muncă: cei peste 60 000 de locuitori prezintă un nivel al

ratei şomajului de peste 22%, fapt care este în strânsă legătură cu dezindustrializarea zonei, cu lipsa mijloacelor de transport care să le permită locuitorilor să se deplaseze. Eşecul şcolar şi mediile defavorizate sunt o problemă franceză, peste 20% renunţă la studii fără a fi obţinut o diplomă/calificare.

- un alt element emblematic pentru criza din 2005 este ruptura profundă dintre poliţie şi populaţia acestor cartiere, ca şi cum fiecare parte ar trăi într-o lume incapabilă de a o înţelege pe cealaltă.
- accesul şi interesul pentru politică sunt foarte scăzute; apare şi aici problema naţionalităţii franceze cu complexul de conotaţii culturale, economice şi imposibilitatea de a se simţi recunoscuţi ca francezi de către restul populaţiei, cu toate că peste 70% dintre participanţii la manifestările violente sunt cetăţeni francezi.

Într-un articol apărut anul trecut[27], Rachida Dati, fost ministrul al Justiţei în timpul mandatului lui Nicolas Sarkozy, în calitatea sa de deputat european, vorbeşte despre eşecul modelului de integrare iniţial fondat mixitate socială, meritocraţie, respectul valorilor comune, laicitatea şi pe care îl califică drept bolnav. "Dreptul la diferenţă" a fost o capcană care a condus la repliere şi un comunotarism al imigranţilor, de aceea Rachida Dati consideră că este nevoie de o revalorizare a vectorilor tradiţionali ai integrării.

BIBLIOGRAFIE

1. Ben Jelloun, Tahar : « *Le suspect* », in *Amours sorcières*, Seuil, Paris, 2003, p. 165-173.
2. Camilleri, Carmel; Vinsonneau, Geneviève : *Psychologie et culture: concepts et méthodes*, Éd. Armand Colin, Paris, 1996.
3. Chadly, Fitouri: *Biculturalisme, bilinguisme et éducation*, Éd. Delachaux et Niestlé SPES, Neuchâtel, Paris, 1983.
4. Chifu, Iulian, Ramberg, Britta: *Managementul crizelor în societăţile de tranziţie: experienţa românească*, RAO, Bucureşti, 2008.
5. Erikson, Erik : *Identity youth and crisis. W.W.Norton and Company, Inc., 1968, Adolescence et crise. Quête de l'identité, Traduit de l'américain par Joseph Nass et Claude Louis-Combet*, Éd. Flammarion, Paris, 1972, rééd. Collection «Champs», N° 60, 2003, p. 189.

[27] http://www.lemonde.fr/idees/article/2011/02/24/notre-modele-d-integration-est-malade_1484892_3232.html

6. Morin, Édgar : *La méthode. 5. L'humanité de l'humanité. L'identité humaine*, Éd. du Seuil, Paris, 2001, rééd. Collection «Points Essais», N° 508, Paris, 2003.
7. Moïsi, Dominique: Géopolitique de l'émotion, Ed. Flammarion, Paris,
8. *Stratégies identitaires*, Camilleri Carmel Kastersztein Joseph, Lipiansky Édmond Marc, Malewska-Peyre Hanna, Taboada-Leonetti, Isabelle, Vasquez Ana, P.U.F., Paris, 1990, Collection «Psychologie d'aujourd'hui».
9. Todorov, Tzvetan : *L'homme dépaysé*, Éd. du Seuil, Paris, 1996.
10. Albert, Bastenier: „Retour sur la crise des banlieues et ce qu'elle nous apprend", *La revue nouvelle*, No. 3/mars 2006, p. 14-24.
11. Angelina, Peralva: „Les émeutes urbaines en France", in Vera Telles (dir.) *Sociologia da condicao operaria*, *Tempo Social*, *Revista de Sociologia da USP*, vol. 18, No. 1, juhno 2006.
12. **LE SOULEVEMENT POPULAIRE DANS LES BANLIEUES FRANCAISES D'OCTOBRE - NOVEMBRE 2005, 15 décembre 2005, dossier du** Réseau **Initiatives Pour un Autre Monde (IPAM)** composé **de six associations de solidarité internationale** (AEC, Aitec, Amorces, Cedidelp, Cedetim, Echanges&Partenariats) réunies afin de faire converger leurs efforts et s'inscrire dans la dynamique internationale des mouvements sociaux pour un monde plus solidaire. http://www.reseau-ipam.org
13. www.ina.fr
14. www.banlieue-de-la-republique.fr
15. www.institutmontaigne.fr